

njihovo djelovanje u Bugarskoj, koja postade za njih nova domovina i žarište misijskog djelovanja; Ohridska škola).

Pod brojem XXIV. Vodopivec prikazuje djelovanje prvog slavenskog biskupa u Pragu Vojtjeha-Adalberta i njegovo zalaganje za evangelizaciju među Poljacima, Mađarima i Česima. Adalbert je obnovio panonsku crkvenu hijerarhiju, ali sa sjedištem u Ostrogonu (Mađarska), zadržao je u svojoj biskupiji slavensku liturgiju. Adalbert je potjecao iz bijelo-hrvatske obitelji, pa su mu predstavnici čeških plemena iz mržnje poubijali svu obitelj (995. godine). U djelu Adalberta-Vojtjeha ponovno je oživjela simbioza različitih kultura i tradicija središnje Evrope i bratstvo među narodima i plemenima. Slavensku je liturgiju u Češkoj tek poslije smrti biskupa Adalberta zabranio i samim time ukinuo papa Grgur VII.

Pod brojem XXI. Vodopivec crta duhovni lik velike braće Ćirila i Metoda: njihova vjera, neupletenost u politiku, molitva za jedinstvo, sluge Božji, kontemplativni život, iskušanja (osobito za Metoda), razboritost u odnosu na crkveno-političke rasprave i duboka prosvjetljena svijest o katoličanskom kršćanstvu. Pod brojem XXVI. pisac izlaže ukratko najvažnije papinske dokumente koji su bili napisani ili u prilog ili protiv slavenske liturgije (Hadrijan II, Ivan VIII, Stjepan V, Leon XIII, Ivan XXIII, i Ivan Pavao II).

U zadnjem broju XXVII. Vodopivec pruža zaključne misli o velikom djelu Ćirila i Metoda, o djelu koje je uvijek suvremeno. I danas!

Knjiga je pisana na temelju dokumenata. Pisana je jezgrovitim stilom, laganim i vrlo jasnim jezikom, s pogledom uprtim u sadašnje prilike u Crkvi, poslije II. vatikanskog sabora. Ovu će knjigu morati pročitati svi vjerski i kulturni djelatnici na našem prostoru. Ona će im u mnogo čemu otvoriti oči da bi bolje mogli prosuđivati prošlost, razumjeti sadašnjost i uspješnije se boriti za novu budućnost.

Adalbert Rebić

TEREZIJA S. SNEŽNA VEČKO, BOŽJA IN ČLOVEŠKA ZVESTOVA V HEBREJSKI BIBLIJI. Invaguralna disertacija na Teološkom fakultetu, Ljubljana 1986, 187+61 stranica.

Djelo „Božja in človeška zvestoba v hebrejski Bibliji“ doktorska je radnja koju je pod vodstvom profesora dr. Jožeta Krašovca izradila sestra Snežna Večko, uršulinka. To je

prva žena koja je u nas, koliko je meni poznato, postigla doktorat teologije. Sestra Snežna Večko rodila se 1947. godine u Koruškoj, završila je gimnaziju i stupila u uršulinski red. Teologiju je započela studirati na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1969 – 1971) a nastavila u Ljubljani (1971–1975), gdje je diplomirala 1976. godine. Magisterij iz teologije položila je 1979. godine, izradivši radnju, također pod vodstvom prof. dr. Krašovca, „Značenje pojmova *‘emet* i *‘emûnâh* u Knjizi psalama“. Svoje studije dopunjavala je kao gost na Papinskom biblijskom institutu u Rimu (1982/83) i na Američkom institutu za studij Svete zemlje u Jeruzalemu (1984/85).

Radnja ima uvod i dva dijela. U *Uvodu* (1–22 str.) Snežna Večko razlaže metodu rada i cilj, pojam vjernosti u evropskoj civilizaciji te na petnaestak stranica istražuje hebrejske izraze *‘mn*, *hsd*, *b^{erit}*, *sedeq*, *mišpat*, *rah^mmim*, *šeger*, *m’l* koji su u uskoj vezi s temeljnim značenjem „vjernosti“ u Bibliji. U prvom dijelu (24–101) razrađuje pojam Božje, a u drugom dijelu istražuje pojam Božje vjernosti u Petoknjžju, u prorocima i u psalmima, a u drugom dijelu istražuje pojam čovjekove vjernosti u povijesnim knjigama, u prorocima i u Knjizi izreka. Na kraju radnje ima zaključak (160–173), sažetak (173) i bilješke (označene s novim brojanjem stranica 1–49) s vrlo bogatom i dobro izabranom bibliografijom o pojmu „vjernosti“ (str. 50–59).

Biblija često govori o vjernosti i to izrazima koje je teško prevoditi. To je dovoljno opravdano da kandidat za doktorat teologije istražuje taj biblijski pojam u knjigama Staroga zavjeta. Metoda kojom se služi strogo je lingvistička. Sestra traži sve hebrejske izraze u kojima je na bilo koji način sadržan naš evropski pojam „vjernosti“. Pri tom je naišla na mnoge probleme koje je vješto i znanjački rješavala, očigledno pod mudrim vodstvom profesora dr. Jožeta Krašovca. Glavni hebrejski izraz za vjernost je korijen *‘mn* (*‘emunah*, *‘emet*) ali i drugi izrazi (*hesed*, *sedeq/sedaqah*), koji također sadržavaju, uz mnoga druga značenja, i značenje vjernosti.

Glavni dio radnje sastoji se iz analize oko 110 biblijskih odlomaka u kojima se nalazi korijen *‘mn* ili njegove izvedenice što znače „vjernost“. U Petoknjžju se Božja vjernost otkriva u kontekstu prošnje, blagoslova, hvala i zahvale. Izraz „hesed ve *‘emet*“, koji gotovo uvijek dolazi ovako zajedno, znači Božju ljubav prema izabranicima (*hesed*) koja je neograničena, trajna, čvrsta (*‘emet*). Proroci su taj pojam produbili i razradili: prema njima Bog je vjeran, jer upravlja poviješću savjesno,

svjesno, slobodno, vjerno... Bog je vjeran u svim svojim djelima. Zato se proroci apsolutno pouzdaju u Boga i u svjetlu svoje vjere u Bogu tumače povijest. Psalmi pokazuju kako je svaki član starozavjetne zajednice bio uvjeren u Božju ljubav i vjernost. U krajnjim situacijama on uvijek iščekuje spasenje od Boga.

Situacija je s čovjekovom vjernošću prema Bogu nešto drugačija. Čovjek je u toj kreposti zatajio, postao Bogu nevjeran. Povijesne knjige to zorno pokazuju na mnogim primjerima. Bog traži od čovjeka apsolutnu vjernost. O toj vjernosti ovisi ostvarenje Božjih obećanja i, konačno, spasenje. Nevjernost je strogo zabranjena i ona je uzrok mnogim nesrećama. Apsolutna vjernost prema Bogu zapravo je samo odgovor Božjoj ljubavi i dobroti prema Izraelu. Proroci analiziraju čovjekovo ponašanje prema Bogu još više i još dublje nego povijesne knjige. Izrael će se spasiti samo ako bude Bogu vjeran (Hab 2,4). I psalmist pokazuje razne vidove čovjekove vjernosti i nevjernosti prema Bogu (Ps 12,2; 78,8.36–37). Psalmist se odlikuje svojom vjernošću Bogu (Ps 101,6; 119,29–30). I Knjiga izreka govori o potrebi vjernosti: Bog nagrađuje čovjekovu vjernost, a kažnjava nevjernost.

To je, ukratko, sadržaj ove vrijedne doktorske radnje. Sestra Snežna je biblijski pojam „vjernosti Božje i čovjekove“ obradila na vrlo komunikativan i privlačan način a temeljito i savjesno. Njezina je karakteristika – koju, na žalost, nemaju sve doktorske radnje – da se lagano čita. Stil je vrlo jednostavan, jezik vrlo komunikativan i zaključci sadržajno bogati. Zato je s potpunim pravom svoju radnju objavila da bi ona mogla biti pristupačna širem krugu onih koji se zanimaju za Bibliju. Oni će čitajući ovo znanstveno djelo vidjeti kako treba pisati, kako istraživati, kako duboko prodirati u dubine otajstva ljudske riječi preko koje se Bog ljudima objavio. Čestitamo.

Adalbert Rebić

I. GOLUB, *Darovana riječ*, Izdanje DKA. Remetski kamenjak 24, Zagreb, 1985, str. 54. *Darovana riječ* naslov je nove knjižice Ivana Goluba što se nedavno pojavila kao prva knjiga novopokrenutoga istoimenog niza Biblioteke Družbe katoličkog apostolata (Zagreb, 1984, 54 str.). Opsegom nevelika ova knjižica zapravo predstavlja svojevrsnu sintezu određenih autorovih petnaestogodišnjih teoloških promišljanja, te se po svojoj nutarnjoj sličnosti

nekako nadovezuje na njegovu raniju knjigu *Prisutni* (1969). Relativno dugo razdoblje postajanja te uočljiva izvjesna težnja za sustavnošću opravdat će ovaj moj pokušaj prigodnog analitičkog čitanja.

Pogleda li se najprije sadržaj lako će već u naslovima prepoznati više ranijih Golubovih tekstova. No, dojam može prevariti, jer nije riječ o sabranim radovima. Tekstovi su naime opet mijenjani te se u novoj kako-tako zaokruženoj cjelini drukčije čitaju. Kažem kako-tako zaokruženoj, jer knjiga nije posve ujednačena te u osnovi ostaje mozaična, što još više ističe njezin inače jasan esejistički karakter. O čemu je zapravo riječ?

Riječ je o „riječi“, o riječi koja je „uvijek čudo“, nad kojom je čovjek kao „biće riječi“ „snebiven“: „Riječu čovjek izlazi iz sebe i stupa pred drugoga – izlazi iz tajne i stupa pred tajnu. A i sama riječ je tajna. Njezino dno je nedosezivo, njeni korijeni nedohvativi“ (str. 5). Tako nas autor uvodi u čitanje ovoga štiva. Sve je ovdje riječ, i cijeli pokušaj ide za tim da pokaže odrednice jedne moguće teologije riječi.

Pokušat ću najprije raščlaniti tekst. Autor doduše nije smatrao potrebitim unositi bilo kakve veće podjele, već trideset naslova slijedi u neprekinutom nizu jedan za drugim. Takav postupak ima svoju težinu, no ne priječi čitatelju da on čita tekst ovako ili onako, pri čemu će čitatelj biti svjestan rizičnosti svoje interpretacije. Ja ću tekst podijeliti u tri dijela, i svaki ću dio nasloviti dvjema riječima za koje mi se čini da odgovaraju njegovu sadržaju: za prvi dio izdavam riječi proroci /Sin (6–23), za drugi objava/vjera (23–34), a za treći teologija/estetika (34–52). Dok je prvi dio isključivo biblijskoga karaktera, drugi je prijelazni, moglo bi se reći teološko-antropološkoga karaktera, a treći razrađuje određene teoretske postavke.

Prvi dio, PROROCI/SIN, započinje naslovom *Progovor* je, naime Bog, a strukturalno je utemeljen na Hebr 1, 1: „očima po prorocima... nama u Sinu“. Golub odmah inzistira na razlici: „Kad se radi o govoru po proroku, riječ je ono što on izgovori, ali on sam nije riječ. Kad se radi o govoru po Sinu, Sin je riječ. Prorok po kojemu Bog govori, dođe, izreče što mu je Bog naložio kazati i ode. Sin u kojemu Bog govori nije prigodna, ni prolazna riječ; nije riječ samo ono što on